

вихователів, методистів, завідувачів дошкільних закладів. / Пасічніченко А.В., Крат І.А. - Полтава, 2011. - 112 с.

8. Пасічніченко А.В. Соціально-психологічні аспекти міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку: Навч.-метод. посіб. / А.В. Пасічніченко. - Полтава: ІОЦ ПДПУ, 2004. - 76 с.

9. Пахаленко І.А. Поради психолога батькам [Електронний Ресурс]: навчально-методичний посібник / І. А. Пахаленко, Т. П. Шило, К. М. Конкіна - 2009. - Режим доступу: <https://sites.google.com/site/krivoyrogkzsh37/telefonnij-dovidnik/poradi-psihologa/porati-psihologa-batkam/99>

10. Подоляк Л. Основи вікової психології: навч. пос. / Л. Подоляк. - К.: Главник, 2006. - 112 с.

11. Шацкая В.М. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. / В.М. Шацкая - М.: Педагогика, 1975.- 168 с.

Пасічніченко А.В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри початкової і дошкільної освіти

ПНПУ імені В.Г. Короленка

Атаманчук Н.М.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної, вікової та практичної психології

ПНПУ імені В.Г. Короленка

ЕМОЦІЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статтє рассматривается специфика понятия «эмоциональное неблагополучие». Определены основные особенности эмоционального неблагополучия у детей.

Проблема емоційного неблагополуччя дітей дошкільного віку стає все більш актуальною у зв'язку з соціальною нестабільністю, напруженим ритмом життя, емоційними перевантаженнями сучасних людей. Дитина в цих умовах є найбільш беззахисною і вразливою.

За останні роки різко зросла кількість дітей з емоційними проблемами, які перебувають у стані емоційного дискомфорту і напруженості через постійне відчуття незахищеності, відсутності опори в близькому оточенні. Такі діти тривожні, вразливі, підвищено

сензитивні до образ, загострено реагують на ставлення до них оточуючих.

У дошкільному віці закладаються основні особистісні механізми, емоції і почуття підпорядковують собі всі сфери життя дошкільника, впливають на становлення його особистості, характеру, на поведінкові особливості в майбутньому. Виходячи із цього, особливого значення набувають питання, пов'язані з виявленням і подоланням емоційного неблагополуччя дошкільників.

Питання емоційного благополуччя-неблагополуччя дошкільника стали предметом дослідження учнів О.В. Запорожця (Л.А. Абрамян, О.В. Гордєєвої, Г.Д. Кошелевої, Г.Г. Філіппової та ін.). У контексті сучасних досліджень емоційного неблагополуччя, цікавими видаються дослідження психологічних особливостей емоційного розвитку дитини в дошкільному закладі (В.М. Мінаєва), педагогічних основ емоційного благополуччя дошкільнят у ДНЗ (О.І. Бадулїна), педагогічних умов подолання емоційних труднощів дошкільників в процесі спілкування з батьками (М.Ю. Стожарова). Але разом з тим аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про недостатню розробленість проблеми подолання емоційного неблагополуччя дошкільників, відсутність комплексних програм психолого-педагогічної корекції з урахуванням причин його виникнення.

Хоча в літературі представлені деякі технології роботи з окремими проявами емоційного неблагополуччя дошкільнят (Є.К. Лютова, Г.Б. Монїна, Л.М. Костїна та ін), практика показує, що в дошкільних закладах придїляється недостатньо уваги використанню спеціальних засобів і методів, спрямованих на подолання емоційного неблагополуччя дїтей дошкільного віку.

У зв'язку з цим набуває актуальності пошук змісту, засобів профїлактики та корекції емоційного неблагополуччя дошкільників, а

також виявлення умов, що сприяють як його виникненню, так і подоланню.

Емоційного благополуччя, на думку Г.Г. Філіппової [6], є показником оптимальності загального психічного розвитку, психологічного здоров'я людини

Переживання дитиною емоційного благополуччя, як зазначено у ряді досліджень (Л.А. Абрамян, Н.П. Анікеева, О.В. Гордєєвої, Г.Д. Кошелевої, Г.Г. Філіппової та ін.), є головною умовою її нормального формування і визначається позитивною оцінкою оточуючих. Емоційне благополуччя, пише дослідниця, говорить про те, що дитина задоволена своєю діяльністю, взаєминами в дитячому колективі, керівництвом з боку дорослих.

Емоційне благополуччя дитини виникає на основі задоволення її фундаментальних потреб в безпеці, в любові і приналежності, у повазі, самовираженні та спілкуванні. Виявляється в піднесеному настрої, посмішці і жестах, що виражають відкритість і розслабленість. Дитина легко вступає в спілкування та ігри, виявляючи зацікавленість.

Ряд авторів (Г.Д. Кошелева, В.І. Перегуда, І.Ю. Ільїна, Г.А. Свєрдлова, Є.П. Арнаутова), визначають емоційне благополуччя як стійко-позитивний, комфортно-емоційний стан дитини, що є основою ставлення дитини до світу і впливає на особливості переживань, пізнавальну сферу, емоційно-вольову, стиль переживання стресових ситуацій, ставлення до однолітків.

Емоційне благополуччя - почуття впевненості, захищеності, що сприяє нормальному розвитку особистості дитини, виробленню в неї позитивних якостей, доброзичливого ставлення до інших людей. Виділяють такі основні показники емоційного благополуччя:

- характеристика відносини дитини до самої себе, однолітків, дорослих.
- загальний емоційний тонус.

- здатність дитини визначати емоційний стан іншого.
- рівень співпереживання, співчуття, який дитина демонструє у вербальному і невербальному плані [2].

Філіпповою Г.Г. [6], виділені наступні компоненти емоційного благополуччя:

- емоція задоволення-невдоволення як зміст переважного фону настрою;
- переживання комфорту як відсутність зовнішньої загрози і фізичного дискомфорту;
- переживання успіху - неуспіху в досягненні цілей;
- переживання комфорту в присутності інших людей і ситуаціях взаємодії з ними;
- переживання дитиною оцінювання іншими людьми результатів її активності.

Полярність значень даних компонентів, тобто їх значення як позитивних (негативних) ознак, визначає в сукупності наявність або відсутність в особистісному комплексі такої характеристики, як емоційне благополуччя. Відсутність характеристик емоційного благополуччя дослідниками називається емоційним неблагополуччям.

Емоційне неблагополуччя ускладнює хід психічного розвитку дитини, вказує Ю.В. Айзіна [1, с.16]. Воно ускладнює встановлення зв'язків з оточуючими, перешкоджає освоєнню нових соціальних ролей, розвитку активного спілкування. Емоційне неблагополуччя, на думку дослідника, включає в себе: знижений фон настрою, бідність емоцій, збіднений емоційний фон взаємодії з оточуючими, неадекватні форми емоційного реагування на схвалення і зауваження - від пасивності та байдужості, до агресивності і ворожості, загостренням почуття тривоги і страху.

Стійкі негативні емоційні стани сприяють утворенню неправильних смислових установок, а мотиви самоусунення і самозбереження, призводять до формування небажаних якостей які мають негативний вплив на соціальний розвиток дитини [2].

Миланич Ю.М. [5, с.12] виділяє три групи ознак емоційного неблагополуччя:

1) гострі емоційні реакції, що забарвлюють конкретні емоційні, конфліктні для дитини, ситуації: агресивні, істеричні реакції протесту, а також реакції страху і надмірної образи;

2) напружені емоційні стани - більш стійкі в часі надситуативно-негативні переживання: похмурість, тривожність, пригнічений настрій і боязкість;

3) порушення динаміки емоційних станів: афективна вибуховість і лабільність (швидкі переходи від позитивних емоцій до негативних, і навпаки).

Останнім часом широкого поширення набув термін «психологічна безпека», що має безпосереднє відношення до проблеми емоційного благополуччя-неблагополуччя дитини.

Внаслідок порушення психологічної безпеки у дитини можуть розвиватися ознаки стресового стану, що проявляються в труднощах засинання і неспокійному сні; втомі після навантаження, яке зовсім недавно не втомлювало дитину; безпричинній уразливості або, навпаки, підвищеній агресивності; неуважності; неспокої і непосидючості; відсутності впевненості в собі, яка виражається в тому, що дитина все частіше шукає схвалення у дорослих; прояві впертості; постійному смоктанні соски, пальця, або жуванні чого-небудь; боязні контактів, прагненні до самотності, відмові брати участь в іграх однолітків; гри зі статевими органами; посмикуванні плечей, хитанні головою, тремтінні рук; зниженні маси тіла або поява симптомів ожиріння; підвищеній

тривожності; денному і нічному нетриманні сечі, якого раніше не спостерігалось [4].

О.І. Бадулїна [3, с.12], спираючись на роботи В.М. М'ясищева, виділяє категорії дошкільників, які можуть відноситися до емоційно неблагополучних:

- 1) емоційно нестійкі;
- 2) легко збудливі, афективні, вибухові;
- 3) діти з явно вираженими егоїстичними нахилами;

Узагальнюючи зазначені вище роботи, можна виділити такі ознаки емоційного неблагополуччя:

1. Надмірна емоційна сприйнятливість дитини. Показники: часті афективні реакції; часті зміни в настрої дитини; перебільшені емоційні реакції.

2. Неадекватна тривалість емоцій у дитини. Показники: надмірно тривалі негативні переживання; надмірно короткі позитивні переживання.

3. Інтенсивність перебігу емоцій. Показники: апатичність, млявість в актуальних для дошкільнят видах діяльності; надмірна збудливість в поведінці.

4. Емоційна стійкість дитини. Показники: труднощі переходу від негативних переживань до успішної продуктивної діяльності.

5. Домінування негативних за змістом емоцій. Показники: частий прояв страху, печалі, гніву, образи, сорому і т.д.; переважання зниженого настрою; наявність парадоксальних реакцій.

Як зазначає Г. М. Бреслав [4], своєчасне виявлення виділених ознак емоційного неблагополуччя дозволяє говорити про можливість ранньої діагностики несприятливих варіантів формування особистості дитини, що дозволить батькам і вихователям більш адекватно і

змістовно організувати процес спілкування з дитиною і нормалізувати хід формування її особистості.

Таким чином, емоційне неблагополуччя, пов'язане з труднощами в спілкуванні, може призводити до різних типів поведінки. Чим сильніше емоційне неблагополуччя дитини, тим більше можливість виникнення ситуацій, які викликають труднощі взаємодії її з оточуючим світом. Дошкільник стає малоконтактним, тривожним, переживає різноманітні стійкі страхи; має неадекватну самооцінку, проявляє негативізм та агресивність у спілкуванні з оточуючими. У ряді випадків реакція на травматичну ситуацію може закріплюватися і формувати стійку негативну поведінку, що призводить до серйозних порушень у взаємодії дитини з навколишнім світом.

Список використаних джерел:

1. Айзина Ю. В. Диагностика и коррекция эмоционально-волевой сферы детей из неблагополучных семей: автореферат дис ... канд. психол. наук: 19.00.07/Айзина С.Г. – М., 2002. – 17с.
2. Анохина И. А. Условия обеспечения социально-эмоционального благополучия детей в ДОУ / И. А. Анохина // Начальная школа: Плюс до и после. – 2013. – № 6. – С. 3–11.
3. Бадулина О.И. Педагогические основы эмоционального благополучия дошкольников: автореферат диссертации... канд. пед. наук 13.00.01 /О.И. Бадулина – М., 1998. – 24с.
4. Бреслав Г.М. Проблемы эмоциональной регуляции общения у дошкольников /Г.М.Бреслав / Вопросы психологии. - 1984. – №3. – С. 53–59.
5. Галинська Н. Емоційні прояви дітей старшого дошкільного віку / Наталія Галинська // Психолог. – 2009. – №34. – С. 5–7.
6. Миланич Ю.М. Психологическая коррекция эмоциональных нарушений у детей дошкольного возраста: автореферат дис.....канд. психол. наук 19.00.07 /Ю.М. Миланич – СПб.,1998. – 17с.
7. Филиппова Г.Г. Эмоциональное благополучие ребенка к проблеме определения понятия /Г.Г. Филиппова //Перинатальная психология и психология родительства. – 2004. – №3. – С. 1– 22.

Пасічніченко А.В.

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри початкової і дошкільної освіти*

ПНПУ імені В.Г. Короленка

Ковалевська Н.В.